

ВИКРАДЕННЯ ТА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Позняк Єлизавета Андріївна

*здобувачка вищої освіти третього року навчання першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 Право,*

Факультету права, гуманітарних і соціальних наук,

Науковий керівник: Даценко Людмила Євгеніївна

старший викладач кафедри

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського

м. Кременчук, Україна

У контексті сучасних збройних конфліктів особливої гостроти набуває проблема викрадення та незаконного переміщення дітей як однієї з найбільш уразливих соціальних груп. Що являє собою кримінальний злочин, за який передбачається відповідальність у вигляді обмеження або позбавлення волі, що залежить від кваліфікуючих обставин. До таких обставин належать вчинення злочину щодо малолітнього, корисливі мотиви, вчинення щодо двох або більше осіб, використання небезпечних методів, заподіяння фізичних страждань, застосування зброї, тривалий характер злочину, вчинення організованою групою або призведення до тяжких наслідків.

Міжнародно-правові акти визначають комплекс гарантій захисту дітей, які унеможливають їх насильницьке переміщення, депортацію або примусову зміну сімейного та культурного середовища [1, с. 34]. Зокрема, Конвенція ООН про права дитини встановлює обов'язок держав забезпечувати найкращі інтереси дитини та вживати усіх можливих заходів для запобігання їх незаконному переміщенню.

Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей визначає механізми повернення дітей, незаконно переміщених через державні кордони, підкреслюючи важливість співпраці компетентних органів різних країн [2, с. 42]. Римський статут Міжнародного кримінального суду відносить примусову депортацію та насильницьке переміщення населення, включно з дітьми, до переліку воєнних злочинів та злочинів проти людяності [3, с. 285]. Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи встановлюють абсолютну заборону примусового переміщення цивільних осіб з окупованих територій. З огляду на це насильницьке переміщення дітей може бути

кваліфіковане як грубе порушення міжнародного гуманітарного права та потенційно – як елемент геноцидних практик, якщо метою є знищення національної чи культурної ідентичності дітей [2, с. 46].

Органи ООН, зокрема Управління Верховного комісара ООН з прав людини та Спеціальний представник Генерального секретаря з питань дітей і збройних конфліктів, неодноразово наголошували на необхідності документування таких злочинів, притягнення винних до відповідальності та створення умов для повернення дітей до сімей [5, с. 94]. Значну роль відіграє також Парламентська Асамблея Ради Європи, яка ухвалює резолюції щодо неприпустимості викрадення та примусової депортації дітей під час воєнних конфліктів .

Україна веде активну роботу щодо повернення незаконно переміщених дітей, застосовуючи міжнародні механізми, створюючи національні реєстри постраждалих, удосконалюючи кримінальне законодавство та співпрацюючи з міжнародними судами. Щоб значно зменшити загрозу для життя та здоров'я дітей, які знаходяться у мовах окупації чи на території активних бойових дій, державі необхідно посилити евакуаційні механізми; батькам потрібно чітко пояснювати дітям правила поведінки в небезпечних місцях та укриттях під час повітряної тривоги [6, с. 100]. Варто також подбати про надання як медичних, так і психологічних послуг для тих, хто цього потребує, забезпечити належний рівень реабілітації дітей після фізичних та моральних травм, полону, незаконної депортації, сексуального чи психологічного насилля.

У цьому контексті важливим є й національний правовий вимір. Сімейний кодекс України визначає, що дитина має право на належні умови для життя та розвитку, на захист від будь-яких форм насильства, жорстокого поводження чи експлуатації [4]. Кодекс також встановлює обов'язок держави забезпечувати охорону прав та інтересів дітей, зокрема у випадках, коли вони залишилися без батьківського піклування або перебувають у ситуаціях, що становлять загрозу їхньому життю чи здоров'ю. Окреме значення має заборона вивезення дитини за кордон без згоди обох батьків або без рішення компетентного органу, що спрямована на запобігання незаконному переміщенню неповнолітніх. Поєднання міжнародних стандартів та положень національного сімейного законодавства створює більш цілісну систему захисту дітей і забезпечує додаткові гарантії їх безпеки в умовах сучасних викликів, зокрема пов'язаних зі збройними конфліктами..

Таким чином, міжнародно-правова система захисту дітей є багаторівневою та комплексною, проте її ефективність значною мірою залежить від виконання державами своїх зобов'язань. Поглиблення міжнародної співпраці, удосконалення механізмів відповідальності та

посилення ролі міжнародних судових інституцій сприятимуть зміцненню захисту дітей у ситуаціях збройних конфліктів та запобіганню новим випадкам їх незаконного переміщення.

Література:

1. Щебетун І. С., Михайліна Т. В. Захист прав дітей на окупованих територіях: міжнародний досвід та українські реалії. *Політичне життя*. 2019. № 2. С. 34.

2. Кудерська І. О. Окремі питання захисту прав дітей в умовах війни. *Захист прав дітей в умовах війни* : збірник матеріалів круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 17 травня 2022 року). Вінниця, 2022. С. 42–46.

3. Саух А. С. Незаконна депортація (переміщення) дітей як різновид воєнного злочину та злочину проти людяності. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 285–293.

4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

5. Ніколайчук С. Захист прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 94–105. 10.

6. Швець Я. І., Соколова І. О. Порушення прав дітей під час війни Російською Федерацією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Випуск 71. С. 99–103.